

Pan Krejčí nalezl smutnou odvalu, hájiti paní Marie Majerové a jejího paušálního bagatelisování a podezírání literátů, kteří se exponovali v nejhorsších dobách za sociální demokracii, a urážeti mne proto, že jsem se pí Majerovou — urážeti nedal. Pan Krejčí nechápe ani, že urážkou jest, psala-li o mně pí Majerová jako o někom, kdo „se tváří mysticky a šilhá po katolicismu“: šilhá jen ten, kdo se bojí pohleděti zpřímá, a tváří se mysticky jen *komediant*, který mysticky necítí. Já zde tedy znova opakuji, že stojím za každým slovem, které jsem proti pí Majerové napsal, a že každé mé slovo bylo zdůvodněné a spravedlivé ve svém rozhorlení: čin pí Majerové byl stejně nepěkný lidsky jako literárně, a pí Majerová ví to sama nejlépe ve svém nitru. Já lidsky pí Majerové vůbec se nedotkl, ale co napsal jsem proti ní jako literátce a novinářce, jest úplně zdůvodněné, a necítí-li se to všude dnes, bude se to všude cítiti zítra.

Mikuláš Aleš zemřel

10. července t. r.: nepřežil tedy dlouho pozdních oficiálních poct, které mu přinesly jeho šedesáté narozeniny; bylo-li třeba ještě důkazu o hluboké zásadní čistotě duše a povahy Alšovy, podala jej tato smrt, kterou odloučil se tak rychle od své pozdní popularity, jako by podezíral její kvalitu, jako by tušil, že vetřelo se v ni mnoho živlů vnějškových, náhodných a málo ryzích. Mikuláš Aleš stal se populární v posledním desetiletí životním svými sujety, *látkovým* okruhem svého umění, ale vlastní tvůrčí síla jeho, jeho umělecký čin, kvality jeho výrazu, síla jeho zoru duchového unikaly často i jeho upřímným etitelům. Málokdo plně chápal, cítil a oceňoval epickou sílu jeho linie, její pádnou naléhavost a vzletnou křepkost; málokdo cítil jeho teplou melodii dekorační; málokdo věděl, odkud tryská jeho síla a něha, štědrá milostnost a bezpečná pokojnost, v něž nořil a potápěl všecko, čeho se dotkl; málokdo schýlil se dosti blízko k tvůrčí duši Alšově, aby ovál jej její blaživě bezpečný oddech, aby postřehl přejemnou tkáň milostného díla, na němž pracovala. Největší většina lidí milovala Alše na základě *bludu*: domnívala se, že Aleš opírá se o jakési ryze autentické a domorodé, národní nebo lidové umění, že jest jeho pokračovatelem anebo dovršitelem; soudila o něm, že jest zjev zcela výlučný, uzavřený a odloučený od vši západní kultury výtvarné. Tuto venkoncem nesprávnou a bezduchou domněnku, která v pravdě uráží a snižuje umělce, jehož chce vyvýšiti, vyvrátila již a vyvrátila ještě dokonaleji opravdová kritika výtvarně umělecká; ukázala již a ukáže ještě více, že umělec Aleš byl duch kulturně uvědomělý, výtvarně poučený a vepředený velmi důvěrně do umění západního: jeho linie sahá svými posledními kořeny až do velikého kresebného umění římské renesance; jeho ornament jednou prostřednictvím Manesovým upíná se na styl románský, jako jindy přizpůsobuje si s úžasným taktem tvůrčím živly barokové nebo rokokové; a směr, který zabral v několika olejích svého mládí, vedl rovnou ve světelny impresionism a předbíhal vrstevnické vývojové stadium českého malířstva. Jako málokdo zvažil posud plně tvůrčí výbojnost umění Alšova, budoucího opravdu prostor a rozechvívajícího jej teplou a bystrou vibračí pohybovou, tak málokdo sledoval jeho techniku a vyslídil její jemnosti často až rafinované, její jedinečnou útočnou lehkost a spolehlivou bezpečnost: jeť dílo Alšovo plně objevů a nálezů, velkých, malých i nejmenších, a tento člověk opra vdu geniální jako *bájl*

neustále, tak i *vynalézal* neustále všecko, čeho mu bylo třeba: neustále vytvářel si, brousil a ostřil si své nástroje umělecké.

Ale přesto: cítíme všichni, že umění Alšovo jest útvar dokonaný a cele uzavřený, v němž není možno pokračovati; že Alšem uzavírá se celé období českého výtvarnictví, že jím odchází nejen velký duch tvůrčí, ale i zvláštní způsob, jakým se pojímaly, ale nepojímají již dnes, život, umění, národnost; že cosi nenávratného, cosi, čeho není možno již vzkřísiti, polomythického, poloelegického, klade se s ním v hrob; že české obrození umělecké odchází za Alšem, mistrem, který vytvořil a lépe: *z básnil* výtvarnými prostředky mythus českého obrození národního. Úkoly a cíle výtvarného umění jinak se dnes pojímají. Po jiné metodě volají nejmladší: žádají si přimknutí co nejtěsnějšího k vývojové práci západoevropské; kde Aleš intuitivně dobíral se poznatků nesdělitelných, jichž jen on mohl užítí ve svém díle tím, že je v ně vtělil, touží nejmladší po jakémisi zvědečtění a zevšeobecnění práce umělecké: touží po řešení jakýchsi matematických úkolů uměleckých, všeobecně platných a průkazných, touží po *zcivilisování* umění v nejširším smyslu. Není zde místa, rozlišiti světlo a stín těchto snah, které jsou ostatně ozvěnou snah západoevropských. V umění jsou snad i nutné doby, kdy práce badatelská opatřuje nové podmínky a nový materiál vlastní práci tvůrčí a tak ji, alespoň na čas, zastírá nebo pošunuje na druhé místo; ale doby ty jsou doby přechodné a vlastní úkol kultury umělecké, vytvářeti *osobnosti* umělecké, dostane se znova do popředí. Hledisko výlučného fanatismu vývojně historického, které ctí dílo umělecké jen jako etapu vývojovou a jako dokument historický, cítí se pak nutně jako barbarství estetické, které jest právo jen *naukové* stránce díla uměleckého, ale přehlíží úplně jeho vyšší cenu kulturně osobnostní. V tomto smyslu bude dílo Alšovo vždycky korektivem tomu, co jest pochybného a pochybeného v dnešních snahách nejmladších. Vždycky znova a znova připomene civilisační všeobecnosti svou kulturní jedinečností, svou intuitivnou milostností axiom Goethův: nejvyšší štěstí lidské jest v osobnosti.

Sionism: Vom Judentum. Ein Sammelbuch

Na první pohled a při povrchní četbě není tato kniha, vydaná Spolkem židovských posluchačů vysokoškolských Bar Kochbou v Praze, více než sbírkou příspěvků ke kulturní filosofii židovské a orientální, a příspěvků, řeknu ihned, často velmi cenných a hodnotných. Ale přihlédněš blíže a vidíš, že kniha nechce býti naprosto literaturou, nýbrž *činem* nebo alespoň stupněm k němu: poplašným výkřikem, jenž vybouří spící, bojem s národem hluboce pokleslým o národ lepší a opravdový. „Tato kniha,“ praví se v předmluvě, „jest vydána sionisty; to budíž řečeno hned zpředu, aby se předešlo každému klamu. Nic nebudiž nás vzdálenější než prolhaný nebo hračkařský plášťik chladné objektivnosti. Nechtěli jsme sbírat chytré a směle a chladné výroky, úvahy, pozorování, nás nezajímá vědění, jak myslí o židovské otázce ten nebo onen muž sebe významnější v životě světském; chtěli jsme slyšeti lidi, kteří hledají z tísně a zoufalé vzpoury cestu, cestu ke skutečností *nového* židovského života. Cestu, která popírá dnešek, poněvadž jest rabský a nesnesitelný, a která společně chce *stvořiti* zítřek. Chce stvořiti: ne planá slova, ne krásné řeči, ne chytré a široké myšlení chce tato kniha zjevovati, nýbrž chce, poněvadž to jinak není možné, duchovým rozhovorem vybudovati obecnost,

kteřá byla by hotova, převést slova v činy, která přináší opravdovost a odvahu, zasažovat se svým bytím o vznik toho, co chce, o uskutečnění své tužby.“ Kniha chce přesvědčít — a přesvědčuje opravdu — že v poslední době vznikl *nový Žid*, Žid zcela nového a zároveň původního a vlastního typu orientálně národního, jiný Žid, než kterého zné, snáší, hýčká i nenávidí dnešní civilisovaná Evropa a jež několikrát se opovržením tak mučivě bolestným popisuje a žhavým železem hněvého rozhoření poznamenává tato kniha: moderní emancipovaný Žid civilisovaný, člověk, který žije na vnějšek ve spěšném, výdělečném chvatu, „hrdý na technický pokrok svého věku“, ale uvnitř zahluchlý a otupělý, srdcem lenivý, bez odvahy k pravdivosti, buď výdělkový stroj nebo chladný egocentrický požívač, rozkošník a diletant, ne *tvůrce* života po vnitřních příkazech své duše, ale studené oplzlý *požívač* a *příživník* u cizích kulturních stolů. „Vidíme židovský národ,“ praví se tu dále, „sotva již národ, roztržené, ztracené stádo, úzkostlivé a zbabělé, nečinné a tupé, všednímu dni oddané, uctívající jen své podmíněnosti a svou slabost cítící jako svou normu. Nikde velkého citu, který by roztrhl síť podmíněnosti a postavil proti ní novou říši, vzniklou z ducha a ideje, vytvářející všecku hmotu, nikde velkého chtění, které by zplodilo tvůrčí čin.“ Žid dnešní žije život zcivilisovaného mechanismu jako neposvěcený sirý atom, jako jednotlivec roztrfštěný z původní své veliké jednoty národně kulturní, život hmotný, odbožštěný a neposvěcený, život zdánlivý, jen a ryze jevový, život rozkladný, život negativní, život pouhopouhé a samoučelné kritiky; žid dnešního běžného typu pokrokové osvětářské a liberálního jest kulturně netvůrčí, mrtvý. Jakub Wassermann, opravdový muž a tvůrce, jeden z málo skutečných básnických duchů a uměleckých osobností dnešního Německa, diagnostoval s děsivou správností a zachytil s trpkou výmluvností bídu dnešního moderního tak zvaného pokrokového Žida. „Známe je, milý příteli, známe je a trpíme jimi, těmito tisíci tak zvaných moderních Židů, kteří ohlodávají všechny základy, poněvadž jsou sami bez základu; kteří dnes zahazují, čeho včera dobyli, dnes špiní, co včera milovali, jimž jest zrada rozkoš, nedůstojnost ozdobou a popírání cílem. Vzdávají se jen tam, kde mohou se ztratit, a podivují se jen tam, kde cítí se zavrženými. V nitru srdce svého věří jen v cizotu, v cosi jiného a jinakého, a pochopitelně, neboť jako lidé odbožštění jsou neproměnliví a vyhledávají salto mortalem nebo extasi doplnění v krajnosti. Duševní síla, kterou promarnili v uduchování a v křeči, ochuzuje záhy jejich srdce a pustoší je a vhaňuje je na pole neplodné spekulace, t. j. provozují kritiku pro kritiku kvůli formulaci a soudu. Ale trpí také a utrpení jejich jest smrtelné, to vědí tak dobře jako my, jimž stačí pohledět jen v jejich tvář, abychom v ní rozpoznali smrt.“

Sionism vidí východisko z dnešní bídy v tom, v čem opravdu jest: v nadosobních hodnotách a mocnostech, v silách národnostních a náboženských, v obrození dnešní židovské duše židovskou tradicí. Z beznárodního a bezbarvého „dobrého Evropana“, z praktického atheisty, z roztrfštěného sirého jedince, z ironického a skeptického individua musí se dnešní tak zvaný moderní Žid přerodit velikým vnitřním obratem v zodpovědného a uvědomělého člena a dělníka příští veliké židovské jednoty. Musí žít v novém životním společenství, v nové *obci* duchové i hmotné; musí vrátit se znova k staré vlasti. Nedocenitelnou hodnotou přítomné knihy jest, že ukazuje, jak takový obrat, přelom, přerod, akt milosti jest odvěký majetek a sám styl pathetické a visionářsky vášnivé duše židovské, „jednoroz-

měrné“ a jednosměrné, tak protichůdné harmonické a plasticky jasné a klidné duši řeckoevropské; že ukazuje, jak se zákonnou nutností v několika současných myslitelích židovských, v Bergsonovi, v Jošlovi, v Buberovi, v Landauerovi, v Herzlovi tento styl židovský dále žije, tvoří a se naplňuje. Neboť překrásné a vysoce významné, zač není možno dosti si jich vážiti, jest u těchto sionistů, že nedovolávají se ničeho racionálně vnějšího a zdánlivě důkazného pro své poselství, ani teorií rasových, ani ethnologických: nechťí býti jimi pochopeni a tuší snad, že by bylo vraždou jejich misse, kdyby jimi byli pochopeni a obhajováni; neapelují na nic jiného, než na vnitřní spontánnost a sílu duše židovské, na její ryze vnitřní sebezpoznaní a sebezopomenutí; opravdový silný idealism okřídluje tuto knihu.

Znám od let sionistické snahy a od let si jich vážím, ale kdybych jich i dříve neznal a si jich nevážil, ctil bych je od této knihy. Čemu se říká moderní evropská civilisace, jest také a měrou nemalou dílem Židů: ve zlém i v dobrém; a nikomu nemůže býti lhostejné, jakými drahami nese se tento živel, prostupující náš zápas a účastníci se v jeho údělu a spoluvytvářející jej. Nemůže býti ani nám lhostejné hnutí, které touží provéstí převrat v dnešní povaze Židově a obrátiti k víře a jejím syntetickým dílům duši, zaujatou posud rozkladnou a podrynou prací skepsy a ironie. Knihy, jako jest tato, vznikají jen z opravdové žízně kulturní, z touhy po životní celosti a jednotě, po vnitřním zdroji posvěcující spontánnosti; a mučivý žár, jimž se tráví, živí se nedostatečností roztrfštěné zlomkovitosti, v níž rozpadl se odsvěcený dnešek. A jsou proto mementem i pro nás: i u nás a více než jiné zuffi osvětářské pověry, i u nás vyskytují se neustále lidé — i v nejmladších generacích! — jimž summum moudrosti jest mechanický pokrok civilizační a nejvyšším postulátem časovost ve smyslu nejprchavější a nejproměnlivější efemernosti; lidé, kteří podle slova Wassermannova „dnes zahazují, čeho včera získali, dnes špiní, co včera milovali, jimž jest zrada ozkoš“; lidé bez smyslu pro posvěcující hodnoty nadosobní, odpoutaní z každé tradice, plevy zmítané pohrou větrnou.

O dnešní tvorbě románové

roze-psal se jaksi zásadně v referátě o F. V. Krejčího „Červenci“ v Přehledě p. Karel Čapek; a roze-psal se, řeknu ihned, způsobem velmi povrchním, matoucím a nepřijemně frázo-vitým. Pan Čapek staví proti sobě dvojí typ románový: jeden prý „pěstěný umělecký román jemného (!) slohu, přečištěný a úpravný (!)“, a druhý prý „rázu *krajně ostrého a moderního*“ (dobry bože, to cinká a klinká dutěji a pěstěji než nejpustší novinová fráze z let devadesátých, z doby Sokolovy „Vzdělávací bibliotéky“!) Tento román „rázu krajně ostrého a moderního“ nedbá prý tedy „o v-y-dobytí bohatých krás, kterými se zdobí umělá (!) literatura“ — s umělostí a s umě-ním nemá patrně mnoho společného tento záračný výrobek, o němž bys soudil, že snad roste tedy v lese, kdyby ti autor nenapověděl, že jej vyrábějí v amerických retortách. „Zdá se opravdu,“ pokračuje p. Čapek, „že nad touhou po krásě věč-ných čistých forem převládá tu badavost a pronikavost moderního ducha, obra-ce-jící se buď k velkým sociálním interesům a ke kolektivním (!) duchovým otázkám, nebo k vůdčím myšlenkám vědy, k odhadům budoucnosti, ke skutkům techniky a ještě spíše k člověku v tomto novém prostředí, k závratným (!) možnostem sou-čas-ných sil hmotných i duchových, k energii evropského lidstva, které se odvažuje